

N:o 17.

Ank. till Riksd. kansli den 28 april 1902, kl. 2 e. m.

Första Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 6, med anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande byggnadsförhållandena vid Malmerget och Kiruna.

Med anledning af inom Andra Kammaren väckta motioner har för sin del Andra Kammaren i enlighet med hemställan af sitt tredje tillfälliga utskott beslutat: »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvad mån och under hvilka förutsättningar åtgärder från statens sida må anses ytterligare böra vidtagas för att befrämja uppkomsten af en bofast arbetarebefolkning i Kiruna och Malmerget samt en sund och lifskraftig utveckling af dessa samhällen, och der-efter för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kan gifva anledning.»

Sedan detta beslut blifvit Första Kammaren delgifvet, har denna hänvisat ärendet till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

Andra Kammarens utskotts yttrande i ärendet är af följande lydelse:

»I den ena, med n:o 116 betecknade motionen hemställer herr G. Kronlund:

»att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes till främjande af uppkomsten af en tryggad och bofast arbetarebefolkning å stadsplanområdet vid Kiruna vidtaga nödiga ändringar uti gällande stadga angående ordnandet och bebyggandet af nämnda om-

Bih. till Riksd. Prot. 1902. 8 Saml. 2 Afd. 1 Band. 12 Häft. (N:is 17-18). 1

råde och dels efter företagen undersökning angående förutsättningarna i öfrigt för vinnandet af detta mål till Riksdagen inkomna med förslag till de öfriga åtgärder, som kunna finnas vara af behovet påkallade.»

Uti den andra motionen, n:o 43, förnya herrar C. A. Lindhagen och J. G. Pettersson i Södertelje sin vid förra årets riksdag gjorda hemställan och föreslå sålunda i närmare anslutning till Andra Kammarens då i ärendet fattade beslut:

»att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta i ofvan angifna afseende verkställa utredning af byggnadsförhållandena i Malmberget och Luossavaara, samt till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill utredningen kan föranleda.»

Till stöd för sin sålunda gjorda framställning anför herr *Kronlund* följande:

»Sedan jernvägslinien Gellivare—Riksgränsen blifvit af Riksdagen besluten och derigenom förhoppningarna om en stadigvarande stor grufdrift vid Luossavaara—Kiirunavaara kommer att inom en snar framtid blifva en verklighet, har Riksdagen med berömvärd omtanke om den blifvande stora arbetarebefolkningen vid dessa gruffält sökt befrämja deras sannolika sträfvan att der uppe skapa sig ett eget hem och derigenom en från grufbolaget i viss mån oberoende ställning genom det år 1899 fattade beslut att från kronans marker afskilja visst område, som, fördeladt i tomter, skulle för bebyggande åt enskilda med eganderätt upplåtas.

Emellertid visar sig det mål, hvartill Riksdagen velat medverka, svårt att under nuvarande förhållanden vinna. Förutom det att uppförandet af bostadslägenheter så högt upp öfver poleirkeln till följd af de dyra transportkostnaderna för byggnadsmaterial m. m. blifver oerhördt kostsamt, möta många andra svårigheter den enskilde, som der uppe vill skaffa sig ett eget hem.

Vid upplåtandet af tomter är nemligen bestämdt, att köpebref å tomt må för tomtinnehafvare utfärdas först sedan byggnadsskyldigheten blifvit behörigen fullgjord och köpeskillingen till fullo guldits.

För arbetaren, som vill bosätta sig å egen torfva och som i vanliga fall måste anses sakna egna medel till sådant belopp, att han därför kan både förvärfva sig tomtplats och äfven uppföra föreskrifven byggnad, är derigenom omöjliggjordt att genom belåning af fastigheten skaffa sig erforderligt byggnadskapital, och sålunda ett väsentligt hinder lagdt för realiserandet af det hufvudändamål, hvarför Riksdagen upplåtit ifrågavarande område.

Ett annat hinder för ett vidsträcktare bebyggande af området synes förefinnas uti bestämmelsen om skyldighet för tomtegarne att bryta och underhålla en viss andel af den tomten angränsande gata eller torg och, om dervid bankfyllnad eller skärning ifrågakommer, verkställa sådan till 0,6 meters djup.

När man betänker, att en stor del af upplåtna området består af berg och ett högst besvärligt moränland, kan man lätt tänka sig, i huru hög grad betungande och kostsamt detta skall vara för den enskilde, som här har att kämpa med de hårdaste naturförhållanden, stark kyla, långvarigt vintermörker och stor nederbörd, samt dessutom har att räkna med i hög grad fördyrade lifsförnödenheter.

Dystert måste också te sig för den enskilde bebyggaren det samhälles framtid, hvori han blir en medlem genom tomtförvärfvet.

Ordnandet och planerandet af ett samhälle på detta område måste nemligen blifva förhållandevis ytterst dyrbart; man behöfver blott tänka på hvad genomförandet af en ordnad stadsplan med någorlunda trafikabla gator och torg vill säga, då stadsplanen är till stor del belägen på sluttningen af ett berg och midt i ett vildt och sterilt moränland; hvad anskaffandet af vatten och lyse samt gatuhållning under snörika vintrar skall kosta, och hvilken börda slutligen skall komma att hvila på samhället genom uppförandet af nödiga gudstjenst- och skollokaler och derigenom, att samhället, som förr eller senare måste skiljas i kommunalt afseende från Jukkasjärvi socken, dervid säkerligen måste åtaga sig en dryg andel af den stora skuldsättning, som vidlåder nämnda socken. Såsom ytterst viktigt måste här framhållas, att ifrågavarande samhälle i kommunalt hänseende så fort som möjligt skiljes från Jukkasjärvi socken.

De penningmedel, inflytande köpeskillingar för försålda tomter, som till mötande af de dryga utgifterna för samhällets behof blifvit ställda till vederbörandes förfogande, synas ingalunda förslå till ändamålet. Med fog skulle man kunna ifrågasätta, att det belopp, som grufbolaget erlagt till staten för det åt bolaget anvisade området, skulle få användas till det blifvande samhällets bästa; derigenom skulle vederbörande myndighet redan från början kunna med kraft genomföra ordnandet af stadsplanen, terrassering af gator och allmänna platser, hvilket synes vara en absolut förutsättning för att den enskildes bosättning och vistelse å de för samhället afsedda område skall kunna blifva någorlunda draglig.

Såsom förhållandena nu te sig, är det nemligen förenadt med stor kroppsansträngning och möda att öfver den stenbundna, backiga och med

rullstenar betäckta marken taga sig fram till bebyggda tomter. Anslag till byggandet af gudstjenstlokaler m. m. på ett tidsenligt sätt, något som med det allra snaraste är af nöden, kunde derigenom äfven vinnas. Slutligen kunde ifrågasättas, huruvida man icke för åstadkommande af billiga bostäder åt arbetare och deras familjer kunde från dessa medel bevilja lån till för sådant ändamål bildade bostadsföreningar.

För att i någon mån underlätta för de enskilde att skapa sig eget hem synes det, som om man i särskilda fall borde medgifva befrielse från stadgandet, att köpebref icke utfärdas förr, än tomten vore betald och platsen bebyggd.

Fall kunde nemligen tänkas, då en sparsam arbetare hoplägt ett litet kapital, hvarmed han kunnat inköpa en tomt och påbörja dess bebyggande, samt att en bankinrättning eller enskild är villig försträcka honom behöfliga medel för byggnadsarbetets fullbordan mot säkerhet i fastigheten, och kunde ju i sådant fall ankomma på vederbörande myndighets pröfning, huruvida en ändring eller lindring i berörda föreskrift kunde medgifvas.

Vidare torde ej vara annat än billigt och rimligt, att terrassering, schacktning och fyllning m. m. af gator och allmänna platser i sin helhet verkställdes med de för sådant ändamål anvisade allmänna medel.

Sprängning, fyllning eller gräfning samt iordningställande af en tomt-plats å ifrågavarande område är en tillräckligt dyrbar sak för att tomt-egaren ej ytterligare skall betungas med sådant arbete i och för gata eller annan allmän plats.

Det är att befara, att under nuvarande förhållanden, och derest ej de bostadsbehöfvande arbetarne och småfolket på ett verksamt sätt stödjäs i sin sträfvan att skapa sig ett drägligt hemvist, byggnadsarbetet i Kiruna öfvergår till rena spekulationsaffärer, dervid arbetarne få bidraga till vinsten för spekulanterna genom oskäligt dyra hyror, och att antalet af verkliga arbetare, som kunna der uppe förvärfva sig en egen torfva, blir bra obetydligt.

Jag inser mer än väl, huru svårt det är att vid försöken att tillmötesgå dylika önskemål främja den verkliga arbetarens och bostadsbehöfvandes intresse och på samma gång afvisa rena tomtspekulationer, men jag är lifligt öfvertygad om att Kongl. Maj:t, som redan tagit ett berömvärdt initiativ i önskad rigtning genom utstakandet af stadsplanområdet och normerandet och underlättandet af dess bebyggande, äfven skall veta lösa de svårigheter och tillmötesgå de önskemål, som här uttalas, om dessa af Riksdagen gillas.»

Herrar *Lindhagen* och *Pettersson* åberopa för sin hemställan innehållet af deras vid förra årets riksdag väckta motion, äfvensom vederbörande utskotts deröfver meddelade utlåtande, jemte herr *Lindhagens* yttrande till kammarens protokoll i ärendet. Motionen i fråga innehåller i motiveringen följande:

»Vid 1899 års riksdag beslöts att dels vid *Malmberget* i *Gellivare* socken och dels vid *Luossavaara-Kiirunavaara* i *Jukkasjärvi* socken från kronans marker afskilja vissa områden att, fördelade i tomter, för bebyggande åt enskilde med eganderätt upplåtas. Vid denna frågas tidigare såväl som slutliga behandling mötte, såsom man minnes, åtskilliga svårigheter att medla mellan å ena sidan vederbörande malmbolags anspråk på utrymme för egna anläggningar samt å andra sidan det allmännas intresse af att åstadkomma sjelfständiga samhällen i närheten af arbetsplatserna. Detta ämne företer också en viss motsvarighet med den sociala konflikten mellan sågverksbolagens hemmansköp och frågan om bibehållandet af en sjelfständig jordbrukarebefolkning i *Norrland*.

Det blef därför af särskildt intresse att vid det af åtskilliga riksdagsmän sistliden sommar gjorda besök å dessa platser söka få någon kännedom om hur sakerna i detta afseende utvecklats. Detta underlättades genom att från arbetarnes sida genom deputationer framfördes åtskilliga önskemål, som enligt deras uppfattning ej behörigen tillgodosatts.

I *Malmberget* klagades öfver att gällande bestämmelser om förvärf af tomtplats gjorde det alldeles omöjligt för de egentliga arbetarne att förvärfa egna hem. Riksdagens föreskrift, att köpebref skulle utfärdas först sedan viss byggnadsskyldighet blifvit behörigen fullgjord och köpeskillingen till fullo guldits, hindrade nemligen köparen att belåna fastigheten för erhållande af de nödiga medlen för byggnadens uppförande, hvartill utvägar ej på annat sätt beredts arbetarne. De af vederbörande värderingsmän föreslagna köpeskillingarne för tomterna vore alldeles för höga och borde sänkas till hälften. I den af Konungens befallningshafvande den 22 augusti 1899 utgifna stadga för platsens ordnande och bebyggande hade också föreskrifvits, att det skulle »åligga tomtinnehafvare att bryta och i fullgodt skick underhålla hälften af hans tomt angränsande gata». Detta hade visat sig i den ofta oländiga marken vara synnerligen betungande, helst redan dräneringen af sjelfva tomten i de flesta fall kräfde ett oerhördt arbete. Gatubrytningen borde i stället — till en början för anläggande af några hufvudgator — bekostas med de för sålda tomter influtna medlen, hvilka dock oaktadt Riksdagens medgifvande ännu

ej i någon mån användts för platsens ordnande, ej ens för åstadkommandet af kanaler för orenlighetens afledande eller af bättre dricksvatten. Det företrädde till inköp af tomt, hvilket lemnades den, som utfäste sig uppföra ett större hus, gjorde också sitt till att utesluta de egentliga arbetarne från möjligheten att bilda egna hem. Slutligen framhölls, att de, som hade det egentliga intresset i platsens snara ordnande och bebyggande, voro uteslutna från omedelbart inflytande på dessa angelägenheter, hvarför man ansåg, att den af Konungens befallningshafvande tillsatta nämnd borde förstärkas äfven med representanter för arbetarne på platsen.

I *Luossavaara* gälde besvären hufvudsakligen den omständigheten, att det för sjelfständigt bebyggande afsedda området skulle fått ett ofördelaktigt och från arbetsplatserna aflägsset läge, under det deremot de bäst belägna platserna sålts helt och hållet till malmbolaget. Särskildt angelägen var man, att med stadsområdet kunde förenas en derintill i söder gränsande kil om 43,7 hektar, hvarigenom stadssamhällets södra gräns blef vinkelrät mot södra änden af sjön Luossajärvi. Detta område, som afsetts att säljas åt bolaget, ansåg man i nödfall böra till och med expropriationsvis förvärfvas åt stadssamhället, hvaremot bolaget kunde erhålla vederlag på annat håll. Å denna kil fans dessutom invid sjöstranden det enda sandtag i närheten, och uppe i berget det enda stenbrott i trakten, som lemnade lämplig byggnadssten. Dessa nyttigheter hade därför, menadé man, bort afsättas för allmänt behof i stället för att afyttras till bolaget. Ett annat bevis för att stadssamhällets intressen underordnats fann man i den omständighet, att i regleringsplanen ej upptagits plats för salutorg, hvilket deremot nu anlagts på det åt bolaget försälda området. Begravningsplats saknades också inom rimligt afstånd. I likhet med i Malmberget önskade man äfven här, att uti byggnadsnämnden måtte insättas representanter äfven för det nya samhällets tillämnade bebyggare. Det har ock sedan anmärkts, att flera tomter sålts till en och samma person, och att de flesta bäst belägna tomterna lära kommit i händerna på tomtspekulanter.

Ett slags officiel bekräftelse på rättigheten af de anmärkningar, som framställdes i Malmberget, kan anses ligga deri, att från länsstyrelsen för omkring ett år sedan ingick förfrågan till arbetarnes komiterade om orsaken till att så ringa antal ansökningar om tomtköp inkommit. Härpå afgåfvo arbetarne i mars 1900 en svarsskrivelse, deri de sammanfattade sina klagopunkter. Så vidt känt är, har emellertid med anledning deraf ännu ej något blifvit åtgjordt.

Det är nu klart, att det för åstadkommandet af ifrågavarande samhällen ej är nog med ett beslut på papperet, hvilket ju redan i och för sig mötte ganska många svårigheter. För att tanken skall föras ut till verklighet, fordras ett oafåtligt och vaksamt intresse för frågans alla detaljer. Insigten härom gör äfven, att man inom dessa samhällen finner det för dem vara en lifsfråga att så snart som möjligt kunna bilda egna municipalsamhällen. Men intill dess detta kan ske, kräfvades nog från vederbörandes sida ännu större omtanke, än som, efter allt att finna, hitintills kommit den viktiga frågan till del.»

Motionärerna herrar Lindhagen och Pettersson anföra vidare i sin vid denna riksdag väckta motion: att densamma afsåg att *dels* vinna undersökning af de förhållanden, öfver hvilka klagomål anförts af arbetarebefolkningen inom nämnda samhällen, samt erforderlig rättelse genom ändring af beslutade föreskrifter eller på annat sätt, *dels ock* ifrågasätta, huruvida ej denna angelägenhet borde gifva anledning till öfvervägande af förändrade grunder för samhällenas ordnande i öfverensstämmelse med en normalplan för nya stadssamhällens anläggning på allmän mark, hvarigenom särskildt tomtvärdenas stegring genom spekulation kunde för framtiden förekommas.

Såsom motionärerna framhållit, beslöts vid 1899 års riksdag för främjande af uppkomsten utaf en själfständig bofast befolkning att *dels* vid Malmberget i Gellivare socken och *dels* vid Luossavaara-Kiirunavaara i Jukkasjärvi socken från kronans marker afskilja vissa områden att, fördelade i tomter, för bebyggande åt enskilde med eganderätt upplåtas. Dervid skulle iakttagas bland annat: att tomt finge till på visst sätt bestämdt pris upplåtas till den, som hos Konungens befallningshafvande anmälde sig till erhållande af sådan tomt och dervid erlade värdet för å tomten befintlig skog jemte en femtedel af köpeskillingen för jorden; att den, åt hvilken tomt upplåtes, skulle vara skyldig att, under iakttagande af de särskilda föreskrifter, som med afseende å området ordnande och bebyggande kunde varda honom af Konungens befallningshafvande vid upplåtelsen meddelade, inom två år från upplåtelsen hafva å tomten påbörjat samt inom ytterligare tre år fullbordat boningshus, salubod eller annan dermed jemförlig byggnad, vid äfventyr, om det försummades, att tomtinnehafvaren skulle varda sin rätt till tomten och den därför erlagda andel af köpeskillingen förlustig; att tomtinnehafvaren skulle vid enahanda äfventyr, sedan han inom den förelagda tiden af fem år fullgjort hvad

honom i fråga om tomtens bebyggande ålegat, sist vid utgången af nämnda tid vara skyldig erlægga återstoden af köpeskillingen; att, sedan byggnadsskyldigheten blifvit behörigen fullgjord och köpeskillingen till fullo guldits, köpebref finge af Konungens befallningshafvande för tomtinnehafvaren utfärdas, samt af köpeskillingarne för tomterna skulle efter afdrag af kostnaderna för regleringsplanernas uppgörande tills vidare och intill dess annorlunda kunde varda af Kongl. Maj:t bestämdt användas till bestridande af sådana utgifter, som funnes erforderliga för områdets behöriga ordnande samt för sådant ändamål till en början och innan municipalsamhälle på platsen bildats, af Konungens befallningshafvande disponeras, för att, när municipalstyrelse kommit till stånd, omhändertagas af denna.

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskott fann vid behandlingen af ifrågakvarande motion vid förra årets riksdag, att ändamålet med ofvannämnda, af Riksdagen år 1899 fattade beslut icke vunnits, och hemstälde därför, att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes efter undersökning af de i nämnda motioners motivering omförmälda förhållanden, öfver hvilka klagomål anförts af arbetarebefolkningen i Malmberget och Luossavaara, taga under öfvervägande, huruvida och i hvad mån de i denna motivering framställda önskemålen kunna tillgodoses, samt till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill utredningen möjligen kan föranleda. Detta blef också kammarens beslut.

I den utredning, som samma utskott lemnat med anledning af de sålunda anmärkta missförhållandena, anför utskottet:

»Hvad särskildt *Malmberget* beträffar, hafva de utbudna tomterna, enligt utskottet meddelade underrättelser, rönt så ringa efterfrågan, att länsstyrelsen för omkring ett år sedan fann sig tillkommerade för arbetarne på platsen böra rigga en förmlig förfrågan, hvarför så få ansökningar om tomtköp inkommit. I det svar å denna förfrågan, som från arbetarnes sida lemnades, angåfvos bland annat tvenne hufvudorsaker till nämnda missförhållande: 1) de allt för höga köpeskillingar, som i allmänhet åsatts tomterna, 2) de allt för betungande förpligtelser med afseende å brytning och underhåll af gata m. m., som genom en af Konungens befallningshafvande utfärdad stadga blifvit tomtegarne ålagda.

Rörande *köpeskillingarnes storlek* har utskottet från Konungens befallningshafvande i Norrbottens län erhållit bland annat den upplysningen, att »af den öfver regleringsplanen för Malmberget upprättade karta uppenbarligen framgår, att de särskilda tomternas mera eller mindre förmånliga

läge i förhållande till redan befintliga vägar samt till jernvägsstationen vid prissättningen egt afgörande betydelse.» Att bedöma, i hvad mån de åsatta värdena verkligen äro för höga eller hur mycket de i så fall borde sänkas för att äfven mindre bemedlade skulle kunna skaffa sig egna bostäder, måste naturligtvis vara ytterst vanskligt. Då emellertid för vissa byggnadstomter vid Malmberget den fastställda köpeskillingen kunnat springa upp till sådana belopp som 2,800, 3,000, ja, 3,500 kronor, förefaller det utskottet, som om klagomålen öfver allt för höga värderingar ej skulle sakna fog, och som om man i denna omständighet egde en af förklaringsgrunderna för att så få ansökningar om tomtköp blifvit gjorda.

Ett ännu starkare hinder för tomternas afyttrande till de personer, för hvilka de företrädesvis varit afsedda, torde emellertid vara att söka i den andra af Malmbergets invånare anförda hufvudorsaken till tomternas jämförelsevis ringa begärlighet, nemligen de dryga åligganden i fråga om *brytning och underhåll af gator m. m.*, som tomtköpare måste ikläda sig.

Med afseende härå vill utskottet såsom sin öfvertygelse uttala, att statsmakternas mening tydligen aldrig varit, att dessa åligganden skulle göras så betungande, som de faktiskt blifvit. Af en skrifvelse, som Konungens befallningshafvande i Norrbottens län den 8 december 1898 ingaf till Kongl. Maj:t, framgår, att representanter för arbetarne vid Malmberget någon tid förut fått tillfälle att vid sammanträde inför Konungens befallningshafvande uttala sig i ämnet och dervid framställt såsom sin önskan, »att köpeskillingarne för tomterna måtte få komma det samhälle, som å det för reglering afsedda området skulle bildas, till godo och användas till åtgärder för dettas ordnande, såsom till reglering af gator och andra allmänna platser, till torrläggning af sankmark inom området m. m. Derjemte och med hänsyn till det allmänna gagnet af dessa och liknande ändamål samt önskvärdheten deraf, att de åtgärder, som med ifrågavarande medel kunde befrämjas, måtte blifva i möjligaste mån redan i och med tomtupplåtelseernas första början vidtagna, hade vid sammanträdet hemställts, huruvida icke, i den mån upplåtelser komme att ske, statsverket kunde låta till användning för samhällets behof omedelbart anvisa hvad som motsvarade beloppet af de vid dessa upplåtelser betingade köpeskillingarne, oafsedt att blott viss andel af dessa inbetalts, hvarefter de belopp, som statsverket sålunda komme att förskjuta, sedermera skulle ersättas af köpeskillingarne, när dessa i sin helhet inflöte. *Kongl. Maj:ts befallningshafvande, som ansåge de sålunda framställda önskningsarna vara högelingen behjertansvärda, tillstyrkte lifligt hvad härutinnan andragits och*

föresloge, att, i händelse af bifall till ifrågavarande begäran, medlen till en början och innan egentligt municipalsamhälle på platsen bildats finge af Kongl. Maj:ts befallningshafvande disponeras för att, när municipalstyrelse kommit till stånd, omhändertagas af denna.

Af åberopade anförande till statsrådsprotokollet framgår vidare, att domänstyrelsen förklarar sig icke hafva något att erinra mot hvad Konungens befallningshafvande i sin nu ifrågavarande framställning andragit och hemställt. Deremot hade i ett öfver ärendet den 21 mars 1899 afgifvet utlåtande kammar- och kommerskollegierna under medgifvande, att »det synes antagligt, att hvad som anförts om önskvärdheten deraf, att de inflytande köpeskillingarne för tomter komme det blifvande arbetaresamhället till godo, skulle visa sig befogadt, likväl funnit betänkligheter möta att i frågans nuvarande läge, utan närmare utredning om det blifvande samhällets behof och innan någon erfarenhet vunnits om köpeskillingarnes belopp, en föreskrift skulle meddelas derom, att köpeskillingarne i deras helhet ovilkorligen skulle för samhällets behof användas, liksom kollegierna, med hänsyn till osäkerheten deraf, att ingångna aftal om tomtupplåtelse komme att vederbörligen medelst byggnadsskyldighetens fullgörande och köpeskillingens fulla inbetalande af tomtinnehafvare fullföljas, ansett mindre lämpligt, att statsverket skulle åtaga sig att förskottsvis utbetala betingade köpeskillingsbelopp, som kanske aldrig komme att inflyta.»

Med hänsyn tagen såväl till arbetarnes af Konungens befallningshafvande lifligt tillstyrkta och äfven af kollegierna i hufvudsak understödda önskan, som ock till de af kollegierna framställda betänkligheterna i formelt hänseende, blef slutligen i Riksdagens beslut det stadgandet inryckt, att köpeskillingarne för tomterna skulle, efter afdrag af kostnaderna för regleringsplanens uppgörande, »tills vidare och intill dess annorlunda kan varda af Kongl. Maj:t bestämdt, användas till bestridande af sådana utgifter, som finnas erforderliga för områdets behöriga ordnande, samt för sådant ändamål, till en början och innan municipalsamhälle på platsen bildats, af Kongl. Maj:ts befallningshafvande disponeras för att, när municipalstyrelse kommit till stånd, omhändertagas af denna.»

Under hänvisning till innehållet i §§ 3 och 4 af den utaf Konungens befallningshafvande utfärdade stadgan angående ordnandet och bebyggandet af ett å kronomark vid Gellivare malmberg beläget, till upplåtelse åt enskilde afsedt område den 22 augusti 1879, fortsätter utskottet:

»Utskottet har svårt att finna, huru dessa genom »stadgan» meddelade bestämmelser till anda och syftning förlika sig med den, som i Riks-

dagens beslut blifvit gifven rörande köpeskillingarnes användning. Deremot är det, i synnerhet för dem, som i likhet med några af utskottets medlemmar varit i tillfälle att personligen iakttaga beskaffenheten af den mark, hvarom här är fråga, lätt att fatta, huru betungande de sålunda stadgade vilkoren äro och huru afskräckande de måste verka på alla för tomtköp hugade personer, hvilka ej förfoga öfver större ekonomiska resurser.

Att råda bot för dessa olägenheter, hvilka enligt utskottets uppfattning ingalunda utgöra någon nödvändig konsekvens af Riksdagens beslut, synes så mycket mera angeläget, som en och annan af de bestämmelser, hvilka redan i nämnda beslut ingå, måste anses ganska sträng. Sålunda torde böra medgifvas, att den punkt i Riksdagens beslut, som föreskrifver, att köpebref å tomt må för tomtinnehafvare utfärdas först sedan byggnadsskyldigheten blifvit behörigen fullgjord och köpeskillingen till fullo guldits, varit ett betydande hinder för den egentliga arbetarebefolkningen att förvärfa egna hem, enär denna befolkning ju i allmänhet saknar kapital och svårigen kan anskaffa sådant, så länge möjligheten att belåna tomten ej står densamma öppen. Utskottet inser väl, att det måste krävas synnerligen tungt vägande skäl för att motivera en afvikelse från de vilkor, som i allmänhet stadgas för försäljningar af ifrågavarande slag. Men de förhållanden, som råda i våra nyskapade lappländska grufsamhällen, äro ock af så säregen art, att just beträffande dem en dylik afvikelse möjligen kunde anses på sin plats.

I samma mån som de föreskrifter, hvilka tomtegarne i fråga om byggnadsskyldighet samt reglerings- och dräneringsarbeten m. m. hafva att efterlefva, i sig sjelfva äro betungande, är det naturligtvis af vigt, att den nämnd, som fått sig tillsynen öfver deras efterlefnad anförtrodd, blifver organiserad på ett i möjligaste grad tillfredsställande sätt. Utskottet kan på grund häraf ej annat än medgifva befogenheten af den önskan, som blifvit uttalad såväl från *Malmberget* som *Luossavaara* och som går derpå ut, att i denna nämnd måtte insättas representanter äfven för de tomtogande arbetarne.

Såväl från *Malmberget* som från *Luossavaara* har med stor styrka den önskan blifvit framhållen, att dessa samhällen måtte så snart som möjligt blifva förklarade som municipalsamhällen, så att ordningsstadgan, byggnadsstadgan och brandstadgan för rikets städer samt hvad i helsevårdsstadgan för riket föreskrifves om stad måtte komma att der lända till efterrättelse. Härigenom skulle det nuvarande öfvergångsstadiet få ett

slut, och många af de förhållanden, öfver hvilka missnöje nu anförts, skulle då genom invånarnes egna åtgöranden kunna afhjelpas.

I samband härmed skulle ock en utväg vara öppnad att i möjligaste mån undanröjda ett missförhållande, hvaröfver nu från *Luossavaaras* befolkning starka klagomål anföras: det nemligen, att ett kilformigt område om 43,7 hektar, beläget närmast söder om den s. k. stadsplanen samt inrymmande det enda sandtag och det enda användbara stenbrott i närheten, icke blifvit införlifvadt med »stadsplanen», utan i stället afyttradt till malmbolaget. Hade Riksdagen, då den 1899 fattade sitt beslut om grundläggande af *Luossavaara* samhälle, haft att stödja sig på en utredning rörande egentliga beskaffenheten af det område, som skulle upplåtas åt enskilde, och af det, som skulle säljas till bolaget, är det väl knappast antagligt, att gränslinien mellan dessa områden hade blifvit så dragen, som den nu blef. Att döma af de underrättelser utskottet erhållit, synes en ändring vara nödvändig, på det att samhällets invånare icke måtte vara afstängda från användandet af de nyttigheter, hvilka de för byggnadsverksamhetens bedrivande oundgängligen behöfva. Enda sättet härför torde väl numera vara, att Kongl. Maj:t låter intaga det för samhället erforderliga området inom »stadsplanen», hvarefter detsamma kan, i den mån sådan befinnes nödigt, exproprieras.

Till närmare utredning af hithörande frågor tillåter sig utskottet härmed åberopa följande från Konungens befallningshafvande i Norrbottens län utskottet tillhandakomna promemoria.

»Vid innevarande års riksdag hafva två motioner väckts, som beröra de inom Norrbottens län belägna två samhällena Kiruna och Malmberget.

Den ena motionen, väckt af herr G. Kronlund, afser skrifvelse till Kongl. Maj:t om ändringars vidtagande i gällande stadga angående ordnandet och bebyggandet af stadsplaneområdet vid Kiruna och inkommande till Riksdagen med förslag till öfriga åtgärder för att främja uppkomsten af en tryggad och bofast arbetarebefolkning derstädes.

I motionen framställes anmärkning mot nu gällande stadga hufvudsakligast i två afseenden, nemligen dels derutinnan, att stadgan ej tillåter utfärdandet af köpebref, förr än byggnadsskyldigheten blifvit behörigen fullgjord och köpeskillingen till fulla guldits, dels ock derutinnan att den enskilde tomtegaren skall bekosta brytande och underhåll af gata.

Det måste erkännas, att de anförda omständigheterna i hög grad försvåra möjligheten för en arbetare att utan större kapital kunna för-

värfva sig egen bostad. För att en arbetare skall kunna med lätthet förvärfa egen bostad, erfordras särskildt understöd från det allmännas sida, på sätt ock den s. k. egna-hems-komitén föreslagit.

Anledningen till bestämmelsen, att köpebref icke får utfärdas förr än tomtinnehafvaren fullgjort sin byggnadsskyldighet, var den, att man ville förekomma spekulation i tomter. Till följd häraf föreskrefs ock, att byggnadsskyldigheten skulle fullgöras inom viss tid. Skulle köpebref under nuvarande lagstiftning genast utfärdas efter erläggande af första delen af köpeskillingen, torde icke möjlighet finnas att å de inköpta tomterna framtvunga ett bebyggande.

Då tingssammanträden hållas blott 2 gånger om året i Gellivara socken och 1 gång i Jukkasjärvi socken, kan det blifva mycket svårt för tomtinnehafvaren att före tingets början hafva fullständigt fullgjort sin byggnadsskyldighet. Konungens befallningshafvande har för att förekomma alltför stora olägenheter ansett sig kunna tolka bestämmelserna så, att, sedan tomtinnehafvaren uppfört byggnaden till den fulländning, att tak lagts och fönster insatts, tomtegaren måste betraktas hafva fullgjort sin byggnadsskyldighet i hvad beträffar villkoret för erhållande af köpebref.

Beträffande tomtegarens skyldighet att bryta och underhålla gata är det naturligen en afsevärd tunga i synnerhet för den tomtegarne, hvilken icke sjelf kan verkställa arbetet, utan måste anskaffa främmande arbetskraft för arbetets utförande. Emellertid torde icke denna tunga kunna aflyftas från tomtegarne, enär inkomsten af försålda tomter icke skulle förslå till anläggande af samtliga gator, samt de influtna tomtmedlen måste användas för uppfyllande af ändamål, som äro väl så viktiga som gators anläggning. Skulle tomtegarne befrias från gatuskyldigheten och denna påläggas tomtkassan, blefve helt säkert utläggning af gata påfordrad å de delar af stadsplaneområdet, hvarest något egentligt behof af gata icke för närvarande förefinnes.

På en del ställen i Kiruna, dels der allmän plats gränsar intill gata, dels der väg behöfver framgå, ehuru angränsande tomter ännu ej försålts, och dels der väg behöfts för tillfredsställande af särskildt behof, har Konungens befallningshafvande af tomtkassan anvisat medel för anläggning af väg.

Såväl Kiruna som Malmberget skulle i hög grad kunna bättre tillgodoses genom nyttiga inrättningar, samt fara undvikas för att de kommunala utgifterna å nämnda platser skola blifva alltför mycket tryckande, om för berörda samhälles räkning finge användas den af staten uppburna

köpeskillingen för försåld kronojord vid Kiruna och den årliga arrendeafgiften, som erlægges för af aktiebolaget Gellivara malmfält från staten arrenderadt område.

Vid Kiruna och Malmberget och särskildt å förstnämnda plats äro af behovet påkallade gudstjenstlokal, skolbyggnad, sjukstugubyggnad m. m. Dessa byggnader torde icke kunna komma till stånd, om icke samhällena till största delen bekosta dem. Utgifterna för allmänna byggnader och för andra allmänna ändamål torde därför komma att uppgå till stora belopp.

Utöfver dessa utgifter torde tagas i beräkning, att för samhällenas behöriga ordnande kräfvos ett kraftigt brandväsende, en tidsenlig dränering och om möjligt vattenledning samt gatubelysning.

För genomförande af dessa anstalter måste stora belopp uttaxeras, hvilka säkerligen komma att för hårdt drabba de inom samhället bosatta.

Då sjelfva marken vid Kiruna och Malmberget före grufdriftens början var för staten nästan värdelös och icke inbragte någon inkomst, synes staten icke göra någon orättvis uppoffring, om staten till de nämnda samhällenas förkofran anslår dels den vid Kiruna erhållna köpeskillingen 100,000 kronor, dels ock den vid Malmberget betingade årliga arrendeafgiften.

Den andra motionen är väckt af herrar *C. A. Lindhagen* och *J. G. Pettersson* och afser skrifvelse derom, att Kongl. Maj:t täcktes låta i vissa angifna afseenden verkställa utredning af byggnadsförhållandena i Malmberget och Luossavaara (= Kiruna) samt till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill utredningen kunde föranleda.

Såsom motivering för motionen anföra motionärerna, att de vid 1901 års riksdag väckt en liknande motion, som afsåg att dels vinna undersökning af de förhållanden, öfver hvilka klagomål anförts af arbetarebefolkningen inom nämnda samhällen, samt erforderlig rättelse genom ändring af beslutade föreskrifter eller på annat sätt, dels ock ifrågasätta om bestämmande af förändrade grunder för nya stadssamhällets anläggning.

Motionärerna åberopa vidare innehållet i motionen samt Andra Kammarens tillfälliga utskotts betänkande och herr Lindhagens yttrande till Andra Kammarens protokoll.

Då i motionen till innevarande års riksdag icke omnämnts en del förändrade förhållanden vid Malmberget och Kiruna, hvadan man med fullt skäl skulle kunna antaga, att icke något åtgjorts för främjande af samhällenas utveckling, torde några faktiska upplysningar vara på sin plats.

Beträffande Kiruna anmärktes i motionen:

a) att i regleringsplanen ej upptagits plats för salutorg, hvilket deremot anlagts på det åt bolaget försålda området.

Uppgiften är icke riktig, enär i regleringsplanen fans angifven plats för torg, ehuru under år 1900 gränserna för torget icke uppgåtts. Anledningen härtill var, dels att icke någon tillförsel till torget förekom, dels ock att icke allt kunde genast utföras.

Torget's gränser äro nu angifna. Då någon tillförsel från omkringliggande landsbygd icke förekommer samt en stor del af året skydd behöfves för dem, som å torget utbjuda sina varor, har Konungens befallningshafvande lemnat tillstånd till att stånd finge uppföras å torget. Tillräcklig plats finnes för närvarande å torget för utbudande af varor från bord och från åkdon, om det senast omnämnda sättet skulle ifrågakomma.

Terrängen å torget lägger hinder i vägen för att erhålla ett plant torg.

Då antagas kan, att i Kiruna i motsats till hvad förhållandet är i sydligare delar af landet största delen af all försäljning af matvaror och andra torgförda produkter kommer att ske från butiker, samt någon tillförsel från omkringliggande landsbygd icke kan antagas komma att ega rum, har det icke ansetts skäl att för närvarande nedlägga kostnader på torgplatsens planerande.

Bolaget har icke å sitt område anlagt något torg, och, så vidt känt är, icke haft någon dylik afsigt.

b) att begravningsplats saknades inom rimligt afstånd.

Då upplåtande af tomter icke kunde uppskjutas, måste dylikt försiggå, innan man hunnit utse begravningsplats. Markens beskaffenhet inom stadsplaneområdet har lagt hinder i vägen för att utvälja begravningsplats omedelbart invid stadsplanen. Under år 1901 har begravningsplats utsetts och blifvit invigd. Den är belägen på 1 kilometers afstånd från Kiruna på vägen åt Kurravara och Tuollavara.

c) att i byggnadsnämnden icke insatts representanter för det nya samhällets tillämnade bebyggare.

Då en byggnadsnämnd i Kiruna haft och fortfarande har viktiga åligganden, måste uppdraget anförtros åt personer, som Konungens befallningshafvande förut kände vara i besittning af lämpliga egenskaper. Derfor måste byggnadsnämnden till en början sammansättas af personer, hvilka stodo utanför tomtköparnes krets. Äfven var det af vikt, att byggnadsnämndens ledamöter icke hade några egna intressen att bevaka. Sedan förhållandena numera vunnit stadga, har Konungens befallnings-

hafvande till suppleant i byggnadsnämnden utsett en handtverkare, hvilken ock är fastighetsegare å Kiruna stadsplan.

Konungens befallningshafvande har sedan den 1 juni 1901 i Kiruna anställt en byggnadsingeniör, hvilken har samma uppdrag som en stadsbyggnästare och en stadsingeniör i städerna.

d) att flera tomter sålts till en och samma person och att de flesta, bäst belägna tomterna kommit i händerna på tomtspekulanter.

Anledningen till att en person vid första upplåtelsen fått köpa flera tomter berodde derpå, att man ansåg, att ett bebyggande skulle kraftigt främjas genom att denne person, som mycket sysselsatte sig med byggnadsverksamhet, skulle uppföra boningshus. Denna persons obestånd har gjort, att hans tomter nu blifvit öfverlåtna till olika personer.

Uppgiften, att de flesta, bäst belägna tomter kommit i händerna på tomtspekulanter, är icke riktig.

Konungens befallningshafvande söker tillika med byggnadsnämnden tillse, att tomter upplåtas allenast åt personer, som kunna antagas komma att uppföra byggnader å tomterna. Den, som erhållit en tomt, men ej bebyggt den, plägar i allmänhet ej erhålla tillstånd att öfverlåta den. Konungens befallningshafvande har trott sig finna, att genom detta tillvägagående icke någon köper tomt för att sedan med förtjenst afyttra tomten. Under förutsättning, att tomtegaren saknar ekonomiska resurser för uppförande af byggnader, medges öfverlåtelse af tomt från en till annan. Det torde därför kunna påstås, att icke stora summor förvärfvats genom tomtspekulationer. Den, som fått tillstånd att till annan öfverlåta sin tomt, erhåller ej upplåtelse å ny tomt.

I förutnämnda tillfälliga utskotts betänkande framhålles:

a) att det vore önskvärdt, att Kiruna blefve förklaradt för municipalsamhälle, så att ordningsstadgan m. fl. stadganden komme att lända till efterrättelse.

Med nödvändighet torde ett eller annat åt förflyta efter ett samhälles grundläggning, innan ett municipalsamhälle kan bildas. Något motstånd mot tanken, att Kiruna skall blifva ett municipalsamhälle, finnes ej från något håll.

Förslag är nu väckt, att Kiruna med omnejd skall blifva en köping och egen församling. Bolagets disponent har i nästlidna februari månad väckt förslag härom. Såväl kommunalstämman som kyrkostämman hafva tillsatt komité för frågans utredande. För att den blifvande köpingen skall erhålla ekonomisk bärkraft, måste malmfälten Kiirunavaara och

Luossavaara intagas inom köpingens område, så att köpingen icke går förlustig skatt från dessa rika källor.

b) att det område, som upplåtits till det blifvande stadssamhället, varit i förhållande till den mark, som bolaget fått förvärfva, olämpligt.

Sedan nu jernvägsstationen öppnats å den för densamma afsedda plats, torde de förut hörda klagomålen hafva tystnat. Jernvägsstationen är belägen invid stadsplanens område och på icke obetydligt afstånd från bolagets tätare bebyggda område, hvadan rörelsen i Kiruna kommer allt mer och mer att koncentrera sig å stadsplan.

Sandtag har nu under år 1901 af byggnadsnämnden uppsökts å stadsplanens område, der sand till byggnadsbehof kan tagas. Det sandtag, som eges af bolaget, är icke af någon större betydenhet.

Stenbrott torde på många ställen finnas å stadsplaneområdet; och torde icke hinder möta för deras begagnande.

Det gångna året har icke visat, att myndigheterna icke haft sin uppmärksamhet riktad på Kirunas utveckling.

Flera vägar af vigt för den allmänna samfärdseln hafva på allmän bekostnad iordningstälts. Två diamantborrbrunnar hafva upptagits, deraf dock den ena tyvärr lemnar knappt med vatten. En vanlig brunn skall därför sprängas och upplåtas till begagnande. Fråga är om anordnande af för eldsläckning behöflig brandattiralj, äfvensom anordnande af elektrisk gatubelysning. Under ompröfning äro ock frågorna om anskaffande af läkare och prest samt skolhus.

Landshöfdingen har 4 gånger besökt Kiruna under 1901, deraf han 2 gånger varit åtföljd af landssekreteraren. För dem, som vilja hafva något att andraga, meddelas nu landshöfdingens ankomst på förhand genom offentligt anslag.

Den ovilja och den misstro, som till en början förefans mot byggnadsnämnden och bolaget, torde nu till allra största delen försvunnit. Detta framgår till fullo af ett offentligt sammanträde, som hölls i Kiruna den 15 september 1901, der endast en person klandrade byggnadsnämnden. Denne person hade rättgång med byggnadsnämndens ordförande.

Det torde kanhända intressera, att några upplysningar lemnas angående byggnadsverksamheten.

Intill den 1 januari 1902 hafva försålts 227 tomter, å hvilka uppförts af byggnadsnämnden godkända 112 boningshus, deraf 46 tvåvåningshus (7 med plåttak) och 66 envåningshus. Boningshusen innehålla 3 större samlingssalar, 430 boningsrum, 35 butiker och 7 källare-

lokaler. 61 uthus äro uppförda och godkända. Under uppförande och inredning äro 33 boningshus, deraf 20 tvåvåningshus, med tillhopa 265 boningsrum och 24 affärslokaler. Under januari 1902 hafva 10 byggnadsansökningar inkommit.

Beträffande Malmberget har anmärkts, att köpeskillingarne å tomterna voro för höga.

Det kan icke bestridas, att en del tomter åsatts höga värden, men det anmärkningsvärda är, att det är just de dyra tomterna, som försålts och bebyggt, under det att de billiga tomterna förblifvit osålda. Tomtens belägenhet har till stor del inverkat på priset och lättheten att försälja den. De dyraste tomterna hafva i allmänhet användts till uppförande af affärslokaler.

Den största anledningen till att byggnadsverksamheten i Malmberget icke tagit större fart är, att man af hänsyn till de nuvarande kåkegarne, att de icke skulle göra stora förluster å de med höga pris betalda kåkarna, icke företagit vräkning af kåkarne. Härtill kommer ock, att allmänheten icke haft samma höga tankar om Malmbergets fortgående utveckling som om Kirunas. Till den ringa byggnadsverksamheten har ock bidragit, att arbetarne i allmänhet icke akta på att hopspara ett kapital eller ega något dylikt. Boningshusets uppförande torde kosta betydligt mycket mera än tomten, hvarför tomtpriiset icke torde spelat så mycket hindrande in i byggnadsverksamheten. Svårigheten att erhålla lån å fastigheterna i Malmberget torde ock lägga hinder i byggnadsverksamheten. För att arbetarebefolkningen skall blifva i tillfälle att blifva tomtegarare i större utsträckning än nu har skett torde erfordras direkt understöd i form af penninglån, på sätt egna-hems-komitén föreslagit.

På sätt förut i denna P. M. är anfördt, torde tomtmedlen icke förslå till bekostande af anläggning af gator. Hvad som förut sagts i anledning af herr G. Kronlunds motion är äfven här tillämpligt.

Det för salutorg afsedda området har i höst befriats från kåkar samt dränerats. Meningen är att i sommar tillåta stånds uppsättande å en del af torget och å torget söka koncentrera den handel, som nu bedrifves å den s. k. kilen eller trekanten invid Tingvallskullespåret. De der befintliga stånden och kåkarna, hvilka uppförts utan allt tillstånd, skulle borttagas, enär det nuvarande tillståndet innebär stora faror för ildsolycka och sanitära vådor.

Häri genom torde en liffigare byggnadsverksamhet uppkomma. Huru stor denna kan blifva, är icke lätt att förutsäga, enär man icke med

någon säkerhet vet, i hvilken omfattning grufdriften kommer att bedrivas vid Malmberget.

Då Malmbergssamhällets framtida utveckling är i hög grad beroende af ännu okända förhållanden, har man icke ansett sig kunna vidtaga alla de åtgärder, hvilka man afsett för Kiruna.

Väckt förslag, att Malmberget skulle bilda egen köping, har icke vunnit bifall. Att bilda ett eget municipalsamhälle af endast Malmbergets planlagda område torde icke vara tillrädligt, enär de, som bo derinom, icke för närvarande skulle mäka bestrida de utgifter, som blifva en följd af ett municipalsamhälles bildande. Malmfältsbolaget och bergverksaktiebolaget Freja, som eger malmfältet Koskullskulle, vilja icke deltaga i bildandet af Malmbergets municipalsamhälle.

Byggnadsverksamheten i Malmberget visar, att under uppförande och uppförda äro

2 missionshus, 1 föreningshus, 1 häkte med celler, vaktrum och bostadslägenhet, och 58 boningshus, innehållande 5 samlingslokaler, 23 salubodar, 1 saluhall, 2 bagerier, 1 fotografiateljé, 1 biljard, 357 rum och kök samt 27 stenkällare. Af byggnaderna äro eller skola uppföras 40 hus af timmer och 22 af spontervirke och bräder. Taktäckningsmedlet utgör för 59 byggnader asfaltpapp och för tre plåttak.

Luleå i mars 1902.»

Af Konungens befallningshafvandes ofvan intagna promemoria framgår visserligen, att en del af de i motionerna anmärkta missförhållanden blifvit afhjelpa, att sålunda begravningsplats vid Kiruna anordnats, att sandtag och stenbrott numera torde finnas tillgängliga inom stadsplanområdet i Kiruna; att med bidrag af tomtmedlen brutits en del vägar derstädes; att salutorg såväl i Kiruna som äfven i Malmberget planerats samt att frågan om bildandet af eget municipalsamhälle i Kiruna omhändertagits af en därför tillsatt komité, af hvars arbete man väl torde få vänta en lycklig lösning af berörda fråga m. m.; men dermed äro icke de förnämsta lifsvilkoren för ifrågavarande samhällets sunda utveckling tillgodosedda.

Med hänsyn till att den arbetande befolkningen under dess sträfvan efter en dräglig existens och eget hem i trakter, belägna såsom ifrågavarande samhällen långt öfver polcirkeln, måste möta stora svårigheter af mångahanda slag, de hårdaste naturförhållanden, stark kyla och långvarigt vintermörker, i hög grad fördyrade lifsförnödenheter, orimligt i pris upp-

drifna byggnadsmaterial och dagsverkspriser, synes det ej vara mer än billigt och för öfrigt ligga i statens välförstådda intresse att så mycket som möjligt underlätta förvärfvet af egna hem derstädes.

Riksdagens afsigt med upplåtelsen af ifrågavarande områden var otvifvelaktigt i första rummet att derå bereda plats för en sjelfständig och bofast arbetarebefolkning och derigenom skänka stadga åt de oordnade förhållanden, som gifvetvis måste göra sig gällande i dessa med en exempellös hastighet uppväxande samhällen.

I likhet med motionärerna finner emellertid utskottet, att framför allt den punkt i Riksdagens beslut, som föreskrifver, att köpebref å tomt icke må utfärdas, förrän byggnadsskyldigheten behörigen fullgjorts och köpskillingen i sin helhet guldits, utgör ett betydande hinder särskildt för den egentliga arbetarebefolkningen att förvärfva egna hem och är egnad att oskäligt betunga densamma vid iordningställandet af dessa hem, samt att med bestämmelser af dylik art Riksdagens afsigt sålunda löper fara att förfelas. Arbetarebefolkningen saknar vanligen eget kapital. De små besparingar, den möjligen kan göra, förslå helt naturligt icke i hithörande fall att såväl inköpa tomt som äfven fullgöra byggnadsskyldigheten, utan lånevägen måste därför anlitas. Denna är för arbetaren i vanliga fall stängd, då han icke kan, förrän byggnadsskyldigheten fullgjorts m. m., erhålla köpebref, viuna lagfart å tomten och lemna inteckningssäkerhet för behöfligt byggnadslån, som nog icke från enskildt håll torde lemnas den arbetande befolkningen utan dylik säkerhet. Frånsedt den sålunda förefintliga svårigheten för arbetaren att anskaffa nödigt byggnadskapital tillkommer derjemte den i många fall betungande skyldigheten att bryta andel i gata, så mycket mer betungande, som stora kostnader ofta möta den enskilde redan vid schaktningen, gräfningen och planeringen af en inköpt tomt, belägen såsom i Kiruna mestadels i stenbunden, kuperad och med rullstenar betäckt mark.

Utskottet förbiser icke de svårigheter, som äro förknippade med åstadkommandet af lättnader i ofvannämnda hänseenden, men håller dock före, att dylika lättnader skulle kunna, utan äfventyrandet af ändamålet med ifrågavarande samhällen och deras sunda utveckling samt med tillbakahållandet af den osunda spekulationslustan, medgifvas efter pröfning af behovet i hvarje fall, hvilken pröfning ju lämpligen kunde öfverlemnas åt Konungens befallningshafvande.

Hvad angår den tomtegaren åliggande skyldighet att bryta gata skulle ju i de fall, der denna skyldighet visades vara särskildt betungande,

antingen bidrag kunna lemnas tomtegaren af tomtmedel till fullgörande af denna skyldighet eller också anstånd dermed honom beviljas. För att emellertid åstadkomma ordnade samhällsförhållanden i Kiruna och MalMBERGET samt en sund och lifskraftig utveckling af dessa samhällen och för att göra den der bosatta befolkningens tillvaro någorlunda dräglig, synes utskottet jemväl andra och mera verksamma medel, än här ofvan föreslagits, erforderliga. Ifrågavarande samhällen hafva grundats i ödemarken utan det fasta underlag, som tillvaron af en omgifvande bofast befolkning alltid gifver uppväxande samhällen, och hafva vuxit upp under exceptionella förhållanden, hvilka icke medgifva dessa samhällen den lugna, besinningsfulla och jemna utvecklingsperiod, hvarje organism behöfver. Under det andra samhällen för sin nydaning och sitt ordnande till ett organiskt helt hafva kräft många årtionden och ännu längre tid, svälla samhällena i fråga på några få år ut till stora befolkningscentra med alla dess berättigade kraf och behof i kyrkligt, administrativt, kommunalt och judicielt afseende. Samhällen sådana som MalMBERGET med omkring 7,000 invånare och Kiruna, hvilket för närvarande räknar 2- à 3,000 invånare, men inom några år med säkerhet kan antagas hafva ett flerdubbelt invånareantal, kunna ej längre umbära gudstjenstlokaler, skolhus, sjukhus, domstolslokaler, häkte, brand- och polisstation, ett ordnadt brandväsen, dränäring, vattenledning, belysning, renhållning och i sammanhang härmed behöfliga kommunala, administrativa, kyrkliga och judiciella tjänstemän m. m.

Till de härför erforderliga utgifter kommer jemväl den andel af respektive socknars betydande skuldbörda, som samhällena torde få ikläda sig, för den händelse de bilda egna kommuner.

De till alla dessa olika ändamål erforderliga medel, hvars anskaffande inom närmaste framtid torde vara ett oundgängligt vilkor för åvägbringande af reda, fasthet och stadga bland den mängd derstädes vistande lösa och oroliga element, komma med all sannolikhet att öfverstiga bärkraften hos dessa samhällens invånare, hvilka till hufvudsaklig del utgöras af en obemedlad arbetarebefolkning, och medlens utkräfande af denna befolkning skulle säkerligen drifva densamma att söka sig hemvist å malmbolagen tillhöriga områden eller annorstädes utom dessa samhällens hank och stör, något som endast skulle bidra att motverka statsmakternas sträfvan att der uppe skaffa en bofast och hemegande befolkning.

Genom Riksdagens vid särskilda tillfällen fattade beslut såväl om inköp af bandelen Luleå—Gellivara som äfven i fråga om fortsättning af denna bana till riksgränsen, har från statsmakternas sida möjliggjorts en storartad grufverksamhet i Norrbotten och dermed äfven gifvits upphof åt uppkomsten af dessa två ifrågavarande arbetaresamhällen. Derför torde också dessa samhällen böra utgöra föremål för Riksdagens särskilda uppmärksamhet och kraftiga medverkan till befordrande af deras sunda utveckling. I detta afseende kan, såsom en af motionärerna äfvensom Konungens befallningshafvande i Norrbottens län framhållit, ifrågasättas, huruvida icke staten med de medel, som af malmbolagen erhållits för försäld mark och jemväl från dessa inflyter för åt dem utarrenderad jord, lämpligen borde i en eller annan form understödja och underlätta genomförandet af de samfundskraf af mångahanda slag, som, enligt hvad förut är nämnt, ställas på dessa samhällen.

Ofvannämnda till staten influtna och inflytande medel härröra sig ju ytterst från uppkomsten af grufbrytningen vid Malmberget och Luossavaara-Kiirunavaara och skulle, om de användes på dylikt sätt, under den bästa formen komma det allmänna till godo.

Men då sålunda utskottet anser, att en verksam ekonomisk hjälp bör från statens sida komma samhällena till godo, vill utskottet dervid uttryckligt betona, att detta endast må ske i den mån man dermed kan i främsta rummet tillgodose arbetarebefolkningens bästa, befrämja dess sträfvan efter egna bostäder, motarbeta en osund spekulationslusta vid samhällenas bebyggande samt verka för uppkomsten af billiga och sunda arbetarebostäder.

I hvad mån och under hvilka former en dylik medverkan från statens sida må anses böra ega rum, torde emellertid enligt utskottets åsigt böra blifva beroende på en närmare undersökning af arten och beskaffenheten af de allmänna behof, som kunna förefinnas i dessa samhällen, deras egen ekonomiska bärkraft särskildt med hänsyn till Luossavaara och Kiirunavaara malmfälts eventuella intagande inom området för Kirunasamhället och de förutsättningar, hvarunder de af utskottet här förut framhållna statsintressen bäst må kunna tillgodoses under dessa samhällens utveckling. Likaså torde jemväl vid en blifvande undersökning böra tagas i noggrant öfvervägande, huruvida och under hvilka vilkor lättnader uti förut angifva afseenden må kunna beredas arbetarebefolkningen vid förvärfvet af egna hem inom samhällena.»

Af den af Konungens befallningshafvande i Norrbottens län till Andra Kammarens tillfälliga utskott lemnade och i det föregående meddelade promemorian har Första Kammarens första tillfälliga utskott erfarit, att flere ändamålsenliga anordningar i både Kiruna och Malmberget redan vidtagits, hvarjemte andra blifvit planlagda i den rigtning, som af motionärerna påyrkats, men äfven att mycket för ifrågavarande samhällens behöriga ordnande återstår att verkställa, som på den korta tid och med de begränsade tillgångar, som stått Konungens befallningshafvande till buds, ännu ej kunnat ens påbörjas. Skall emellertid det af Riksdagen med dessa områdens upplåtande afsedda ändamål, hvilket ju var att bereda egna hem åt så många som möjligt af den vid dessa malmfält nödiga arbetarebefolkning, kunna i önskvärd grad uppnås, så måste ovillkorligen byggnadsverksamheten på dessa områden bedrivas med stor kraft och skyndsamhet, och då arbetarne i regel nog icke disponera öfver derför erforderliga medel, synes det utskottet oundgängligen nödvändigt, att kraftigare hjälp blifver dessa samhällen lemnad, än som hittills kommit dem till del, af de medel, som influtit genom försäljning af tomter på de ifrågavarande områdena. I likhet med Konungens befallningshafvande och delvis en af motionärerna samt till sist Andra Kammaren anser derför utskottet att, då det af Riksdagen med områdesupplåtelse afsedda ändamål annars lätt kan förfelas och då sjelfva marken vid Kiruna och Malmberget först genom dervarande jernvägars tillkomst och grufdrifts anordnande fått något egentligt värde, såväl den af Kongl. Maj:t och kronan uppburna köpeskillingen, kr. 100,000, för det till Luossavaara och Kirunavaara aktiebolag försålda jordområdet som ock den årliga arrendeafgiften för den vid Malmberget åt aktiebolaget Gelivara malmfält upplåtna platsen böra kunna få till ifrågavarande samhällens grundläggande och förkofran användas.

Närmare bestämmelser för dessa medels användning böra naturligtvis blifva beroende af den nu ifrågasatta utredningen; men då förverkligandet af det med dessa områdens upplåtande afsedda ändamål framför allt beror på att så många *arbetare* som möjligt derigenom erhålla egna hem, anser utskottet sig dock särskildt böra framhålla önskvärdheten af att, på samma gång som tomt- och husspekulanter mellankomst så långt sig göra låter motverkas, möjligt största lättnader, och detta tillika på ett så tidigt stadium som möjligt, beredas de arbetare, som för erhållande af egna hem på ifrågavarande områden köpa tomter.

På grund af hvad som sålunda anförts och med instämmande i de af Andra Kammaren angifna skäl, får utskottet vördsamt hemställa,

att Första Kammaren måtte biträda Andra Kam-
marens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 28 april 1902.

På utskottets vägnar:

RICH. ÅKERMAN.
